

ВІДГУК

опонента – доктора юридичних наук, професора, Заслуженого юриста України Музичука Олександра Миколайовича – на дисертацію Труби Романа Михайловича «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки: теоретичні та праксеологічні аспекти», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Ступінь актуальності обраної теми. Забезпечення національної безпеки історично постає як одна з базових функцій держави, що визначає її стійкість, здатність до самозбереження та тривалість існування. Водночас із переходом до сучасних безпекових реалій, особливо після початку повномасштабної збройної агресії проти України у 2022 році, значення цієї діяльності істотно трансформувалося: із пріоритетного напрямку державної політики вона фактично перетворилася на визначальну умову існування держави як такої. За таких обставин забезпечення національної безпеки перестає розглядатися виключно як функція держави у вузькому розумінні. Воно набуває комплексного, багаторівневого характеру, охоплюючи не лише органи державної влади, а й органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства та інших учасників публічно-правових відносин. Ефективність цієї діяльності безпосередньо залежить від узгодженості, правомірності та системності дій усіх залучених суб'єктів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки як ключового інструменту нормативного впорядкування їх діяльності. Саме через визначення компетенції, повноважень, функцій, гарантій і відповідальності формується реальний механізм їх взаємодії та реалізації безпекової політики. Тому сучасна наука адміністративного права закономірно зосереджує увагу на комплексному аналізі змісту такого статусу, особливостей його еволюції та розширення практичних можливостей його реалізації в умовах новітніх безпекових викликів. А відтак, в умовах сьогодення актуальність та

своєчасність дисертаційного дослідження Труби Романа Михайловича на тему: «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки: теоретичні та праксеологічні аспекти» не може викликати жодних сумнівів.

Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021, Концепції трансформації системи військової освіти, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 року № 1410, Стратегії менеджменту системи військової освіти, затвердженої наказом Міноборони України від 12 грудня 2023 року.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертаційної роботи та наукових публікацій дисертанта свідчить про логічність викладення результатів дослідження, а також показує, що визначені мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження дозволяють повною мірою розкрити обрану тему дисертації.

Мета дисертаційного дослідження полягала у тому, щоб на основі системного аналізу положень теорії адміністративного права й національного законодавства визначити сучасні теоретичні та праксеологічні аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. Відповідно до мети сформульовано та послідовно вирішено низку завдань.

Об'єкт і предмет дослідження визначено коректно, чітко та у повній відповідності до вимог Міністерства освіти і науки України, що свідчить про належний рівень наукового опрацювання теми. Вони логічно узгоджуються між собою, відображають сутність досліджуваної

проблематики та забезпечують цілісність наукового пошуку.

Методологічну основу роботи становить комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких є обґрунтованим і доцільним. Їх використання базується на системному підході, що дозволило дисертанту всебічно проаналізувати заявлену проблематику, розглядаючи її у взаємозв'язку соціального змісту та юридичної форми. Такий підхід сприяв глибшому розкриттю сутності досліджуваних явищ, підвищив рівень наукової обґрунтованості отриманих результатів і забезпечив комплексність дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних науковців у сфері права (загальної теорії права, конституційного, адміністративного та інших галузей права), державного управління, політології та економіки. Нормативною основою дослідження є Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про правовий режим воєнного стану», «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про Збройні Сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Службу зовнішньої розвідки України», «Про Державне бюро розслідувань», України «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію України», «Про державну таємницю», «Про адміністративну процедуру», «Про адміністративні послуги», Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правові акти, якими регламентується адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки та його реалізація. Емпіричну основу дослідження становлять судова практика, звіти міжнародних організацій і суб'єктів публічної адміністрації України, політико-правова публіцистика й довідкові видання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачкою досліджень. Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що дисертація є однією з перших в

українській адміністративно-правовій науці спроб комплексно дослідити теоретичні та праксеологічні аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. За результатами проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем (с.36).

Зокрема, заслуговує на увагу те, що дисертантом в роботі:

- комплексно визначено сучасну адміністративну правосуб'єктність органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки (внаслідок здійсненої реформи децентралізації публічної влади), що виявляється у: спроможності набувати права й обов'язки цивільно-захисного, територіально-оборонного, критично-інфраструктурного, мобілізаційно-ресурсного, інформаційно-комунікаційного, контрольно-наглядового, правоохоронно-профілактичного, режимного та соціально-гуманітарного характеру; здатності самостійно ухвалювати (здійснювати) адміністративні акти управлінсько-регуляторного, оперативно-реагувального, координаційно-комунікаційного, мобілізаційно-ресурсного, територіально-оборонного, інформаційно-комунікаційного, гуманітарно-соціального та контрольно-наглядового характеру; наявності в посадових осіб органів місцевого самоврядування спроможності бути суб'єктами юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, нести персональну юридичну відповідальність за протиправні дії та рішення (с.38);

- вдосконалено характеристику суб'єктів забезпечення національної безпеки в контексті узгодження їх «статусних властивостей» та сучасної доктрини забезпечення національної безпеки як суб'єктів, що охоплені системою національної безпеки та системою суб'єктів забезпечення національної безпеки, функціонування якої є цілеспрямованим й об'єктивованим у діяльності її суб'єктів, що безпосередньо чи опосередковано утверджують, охороняють, захищають належний стан національної безпеки, передусім – у межах адміністративно-правових

відносин щодо забезпечення національної безпеки. Ці суб'єкти виконують своєрідну «метафункцію», що виявляється в реалізації цільових функцій, пов'язаних з різними напрямками діяльності у сфері забезпечення національної безпеки, що здійснюється з дотриманням норм законодавства та принципів національної безпеки, підлягаючи оцінюванню крізь призму критеріїв ефективності забезпечення національної безпеки (с.39);

- слушно під адміністративно-правовим статусом суб'єктів забезпечення національної безпеки запропоновано розуміти регламентований нормами адміністративного права України й узгоджений з принципами публічного адміністрування комплекс юридичних властивостей, який визначає місце цього суб'єкта в адміністративних правовідносинах у сфері забезпечення національної безпеки, його функціональну роль у системі національної безпеки й порядок здійснення публічно-владних чи суміжних повноважень на захист держави й суспільства від реальних і потенційних ризиків і загроз безпекового характеру (с.183);

- з'ясовано, що адміністративна правосуб'єктність органів виконавчої влади у контексті національної безпеки – це передбачена нормами адміністративного права здатність органів виконавчої влади набувати й реалізовувати повноваження у сфері забезпечення національної безпеки, виконуючи таким чином функцію держави з приводу забезпечення національної безпеки, а також нести юридичну відповідальність за порушення законодавства в цій сфері. Складовими елементами цієї правосуб'єктності є: спроможність у межах предмета відання охоплювати своєю компетенцією права й обов'язки суб'єкта забезпечення національної безпеки; спроможність набувати повноважень суб'єкта забезпечення національної безпеки, а саме: здійснювати певні права й обов'язки; спроможність нести відповідальність за вчинення управлінських дій та прийняття управлінських рішень, що стосуються забезпечення національної безпеки (с.253);

- констатовано, що адміністративно-правові відносини за участю сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки – це узгоджені з принципами права та врегульовані нормами адміністративного законодавства публічно-владні (зокрема управлінсько-розпорядчі та публічно-сервісні) правовідносини, що виникають між органами сектору безпеки й оборони України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, громадянами у зв'язку з реалізацією функцій, повноважень, спрямованих на забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, захисту життя, здоров'я і прав людини від внутрішніх і зовнішніх безпекових загроз (с.310);

- наголошено, що органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення національної безпеки є органами публічної влади, уповноваженими реалізовувати управлінські функції на рівні територіальних громад, спрямованими на запобігання загрозам громадському порядку, його підтримання, ефективне управління комунальними ресурсами та захист прав членів територіальних громад, а отже, є органами публічної служби, діяльність якої є безпосередньо дотичною до реалізації державної політики у сфері національної безпеки з огляду на пов'язаність з охороною та захистом національних інтересів, передусім шляхом забезпечення базових умов (рівня) безпеки функціонування органів публічної служби та буття громадян на місцевому рівні (с.390-391);

- обґрунтована доцільність створення Закону України «Про інститути громадянського суспільства», який буде містити розділ «Діяльність інститутів громадянського суспільства в сфері забезпечення національної безпеки», що передбачатиме зокрема такі статті: «Основні критерії належної діяльності інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки»; «Єдиний державний реєстр інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки»; «Лобістська діяльність інститутів громадянського суспільства у сфері

забезпечення національної безпеки»; «Відповідальність інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки» та ін.; (с.328).

Зауваження та пропозиції.

Разом з тим, дисертація не позбавлена певних недоліків та суперечливих положень, які потребують додаткових пояснень та уточнень, зокрема:

1. Потребує уточнення висновки здобувача, що в роботі вперше «визначено актуальні напрями вдосконалення законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки» (с.39). Варто погодитись з тим, що запропоновані зміни до законодавства є дійсно новими, але не з тим, що саме вперше опрацьовуються напрями вдосконалення досліджуваної правосуб'єктності.

2. Враховуючи, що в класичному розумінні адміністративно-правовий статус – це закріплена нормами адміністративного права сукупність прав, обов'язків та юридичної відповідальності суб'єкта у сфері публічного управління, тож в роботі слід було окрему увагу присвятити характеристиці юридичної відповідальності суб'єктів забезпечення національної безпеки. Проте, це питання залишилось поза увагою дисертанта.

3. Потребує уточнення підхід здобувача до узагальнення основних функцій діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки (с.188). По-перше, запропонована класифікація викликає сумніви з огляду на неоднорідність критеріїв її побудови. Поряд із власне функціями (наприклад, оперативно-аналітичне управління) наведено напрями діяльності, управлінські процеси та навіть окремі принципи (зокрема, інституційна прозорість). По-друге, окремі формулювання є надмірно узагальненими або нечіткими, зокрема «стратегічне визначення та організаційна трансформація» чи «зовнішнє інституційно-організаційне забезпечення», що ускладнює однозначне розуміння їх змісту та практичного наповнення. По-третє, звертає

на себе увагу термінологічна перевантаженість і дублювання змісту, адже низка функцій частково перетинається між собою.

4. Занадто складні термінологічні конструкції формулює дисертант. Наприклад, визначення поняття «адміністративно-правові відносини за участю сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки», по-перше, є надмірно громіздким і перевантаженим змістовими елементами, що ускладнює його сприйняття та знижує чіткість дефініції; по-друге, спостерігається змішування різнорівневих характеристик, адже поряд із юридичною природою правовідносин (публічно-владні) зазначаються їх окремі види (управлінсько-розпорядчі, публічно-сервісні), а також загальні принципи права, що більше належать до засад правового регулювання, ніж до ознак конкретного виду правовідносин; по-третє, суб'єктний склад визначено надмірно широко, фактично охоплюючи майже всіх можливих учасників публічно-правових відносин.

5. Дисертація дійсно має практичне значення, яке полягає в тому, що результати дослідження становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. Однак, з огляду на ту велику кількість пропозицій дисертанта щодо внесення змін та доповнень до національного законодавства (підрозділ 5.3 дисертації), хотілось би побачити в дисертації відповідні акти впровадження.

Наведені зауваження мають переважно рекомендаційний характер, у певній мірі відображають побажання щодо подальшого вдосконалення роботи та не впливають на її загальну позитивну оцінку. Вони не знижують наукової цінності дослідження і не ставлять під сумнів обґрунтованість отриманих результатів.

Теоретичні результати та наукові положення, представлені в дисертації, відзначаються внутрішньою узгодженістю, логічною цілісністю та свідчать про вагомий особистий внесок автора у розвиток юридичної науки. Робота характеризується вдалим і логічно структурованим підходом до відбору та аналізу дослідницьких питань, їх актуальністю, а також

оптимальним поєднанням теоретичних узагальнень із практичними прикладами. Чіткість і послідовність викладу матеріалу, належний рівень аргументації висновків і узагальнень підтверджують високий науковий рівень дослідження та його практичну значущість.

Зміст дисертаційної роботи розкрито повно та системно, а виклад основних положень ґрунтується на глибокому й всебічному опрацюванні наукових джерел за темою дослідження. Автор сформулював обґрунтовані висновки, які мають потенціал стати вагомим внеском у розвиток вітчизняного трудового права та можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях і правозастосовній практиці.

Основні положення дисертації, висновки та рекомендації оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях: «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.); «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.); «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.); «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 7–8 лютого 2024 р.); «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.); «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 4–5 червня 2024 р.); «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.); «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025).

Реферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та реферат оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі положення застосовано та в майбутньому може бути використано у: науково-дослідній сфері – як основа для подальших досліджень актуальних проблем забезпечення юридичної визначеності адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки та реалізації такого статусу; правотворчості – для удосконалення чинних і розробки нових нормативно-правових актів, які регулюють адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки; правозастосуванні – для покращення практичної діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки з метою підвищення ефективності виконання ними відповідних забезпечувальних заходів; освітньому процесі – під час підготовки підручників, навчальних і методичних посібників з дисципліни «Адміністративне право», «Порівняльне адміністративне право», «Судові і правоохоронні органи», а також під час підготовки фахівців – виконавців завдань забезпечення національної безпеки, а також у навчальній роботі студентів, слухачів і курсантів відповідних закладів вищої освіти.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Ознак порушення академічної доброчесності в дисертаційній роботі та опублікованих статтях не виявлено, при використанні наукових праць учених здобувачкою ставились відповідні посилання.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки: теоретичні та праксеологічні аспекти» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблему - визначення теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-

правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також подальших напрямів і перспектив розвитку адміністративного законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю й обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає паспорту наукової спеціальності 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право», вимогам до оформлення дисертацій та Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а його автор – Труба Роман Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Опонент:

проректор

Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Олександр МУЗИЧУК